جلا وطنه پښتو شاعري

آمنه رازق

۱۳۹۱ لمریز
کابل - افغانستان

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: جلا وطنه پښتو شاعري
لیکواله: آمنه رازق
د لیکنې ډول: شېرنه
د لیکلو کال: ۱۳۸۹ لمریز
د چاپ کال: ۱۳۹۱ لمریز
خپرونکې اداره: د افغانستان قلم ټولنه
د پښتۍ طرحه: رامین نقشبندی
شمیر: ۱۰۰۰ ټوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

جلا وطني او خپل ټاټوبي ته شا کول او پرېښودل په ټوله نړۍ کې اوږد تاریخ لري او د انساني ژوند تر ټولو ترخې خاطرې له ځانه پرېږي . د جلا وطني معنی داده چې د ژوند او اوسېدو هر خوند او نعمت شاته پرېښودل دي او یوه خالي مېدان او پردي چاپېریال ته ځان غورځول دي .

په تېرو دریېو لسیزو کې افغانان په بې شمېره توګه د خپل خواږه وطن پرېښودو ته اړ شول او دا لړۍ تر ننه لا دوام لري .

کهووایو هر افغان دې ته اړ شو وطن پرېږدي، بې ځایه به نه وي، ځکه نو ډېرو افغانانو خپل خوږ وطن داسې پرېښود چې بېرته راتګ ته یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا زړه ونه نیو او د اوقیانوسونو اېخوا په پردیو ملکونو کې د تل لپاره پاتې شول . د دغو افغانانو په لیکو کې ډاکتران ، انجینران ، لیکوالان ، شاعران او د ژوند د بېلابېلو مهارتونو خاوندان شامل وو چې مجبوریتونو په مخه کړل او د هېواد پرېښودل بې پرې ومنل .

زه دلته د پښتو جلا وطنه شاعري یو لنډ انځور وړاندې کول غواړم ، داسې انځور وړاندې کول، که د پښتو جلا وطنه شاعرۍ حق ادا نه کړای شي ، لږ تر لږه یو یاد خو به یې ژوندی وساتي، دا پر موږ حق دی

په مینه

آمنه رازق

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: جلا وطنه پښتو شاعري

لیکواله : آمنه رازق

د لیکنې ډول : شېړنه

د لیکلو کال :۱۳۸۹ لمریز

د چاپ کال : ۱۳۹۱ لمریز

خپرونکې اداره : د افغانستان قلم ټولنه

د پښتۍ طرحه : رامین نقشبندی

شمیر : ۱۰۰۰ ټوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو شعر کې جلا وطني

که هر پښتون شاعر جلا وطنه شو، پدې مانا چې پښتون د خپلې ژبې جلاوطني ومنله ، لکه چې لوی احمد شاه بابا وايي :

د ډيلي تخت هېرومه چې را ياد کړم
زما د ښکلي پښتونخوا د غرو سرونه

خو شاعر چې جلا وطنه شو، خپل وطن ، خپل ولس او خپل فرهنګ نشي هېرولای ، بلکې دا د ده د شاعرۍ مرکزي ټکی دی .

دلته مې ټول وطن پرهر پرهر شه
او
نازنين وطن مې اور واخيسته
کلي کوڅې شوې اديره اديره
نه د قاصد

نه د رهبار شته پته
نه ماشومان
نه د مرغانو آواز
د دې چوپتيا د ترورږمۍ په زړه کې
زه لا خوځېږم د اشنا په طرف
ورته زخمي زخمي
ګلان ټولوم

(وحدت ورځپاڼه ، د زمري ٨- ١٣٧٣ لمريز ، رازق ، پېښور)

په پورتني شعر کې چې د ازاد شعر غوره بېلګه يې منلی شو ، شاعر داسې يو انځور وړاندې کوي چې څنګه يې خپل خوږ ټاټوبی پرېښود او ولې دې ته مجبور شو ، دا کار وکړي او بيا د دې ټولو سره بايد څه وکړي او خپل ولس ته څه ووايي .

راځئ د پښتو ورځپاڼې پشاور د ١٣٧٢ لمريز کال د جوزا مياشتې د لومړۍ نېټې ګڼه کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رازق یو شعر «زخمونه» را واخلو چې ، شاعر د خپل وطن د تلو په یاد څه لیکلي دي .

چمن زخمي دی او بلبل زخمي دی
ګلې! ترې ځم زما محل زخمي دی
باده! احتیاط کوه په ورو چلېږه
دلته غاټول دلته سنبل زخمي دی
خبره غبږه دې څه خلاصه نیسه
د مسافرو هر یو پل زخمي دی
نازکو شونډو کې ادا چلوه
نن خو مو ناسته او محفل زخمي دی
طبیبه! پرېږده نور اثر نه لري
دنیا زخمي ده چې کابل زخمي دی

رښتیا هم ، همداسې وشول . چا چې د کابل زخمونو ته اورونه را واړول دا اور د دوی کورونو ته هم ورغئ او د خپلو زخمونو ننداره یې پخپله وکړه .

پښتو جلا وطنه شاعرۍ د خپل هېواد د مینې حق ډېر ښه ادا کړی او د تل لپاره به د دغې لارې ګرمه مینه ساتي او دا د هر پښتون جلا وطنه

شاعر په وینه کې اخښل شوې مینه . درد او ښکلا ده چې ، باید تل یې یاد وشي او حق یې ادا شي .

خوب کې ګلې کتار آسونه راشي
په بمونو باندې بار آسونه راشي
په لېمو کې یې تصویر د وير ښکارېږي
پېښور ته له مزار آسونه راشي
(اجمل اند ، څپو کې انځورونه)

(ع- ب) د عرفان کتاب خپرولو مؤسسې مسوول د کریمې فیض زاده رسولي د کتاب «زخمي شونډې» په سریزه کې لیکي : « دا کتاب د هغو ښکلیو شعرونو مجموعه ده چې زیاتره یې په حقیقت کې د وطن . ولس او خپل ټاټوبي څخه د لیرې توب او بېلتون خوږې او زړه وړونکې زمزمې دي... .

پښتون افسانه نګار طاهر اپریدی (کراچۍ) په «زخمي شونډې» نومې کتاب په الف مخ کې داسې لیکي: « یو متل دی چې زمکه[ځمکه] هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه سوزي چې اور ورباندې بل وي ، خو په افغانستان کې د تېرو څو کلونو راهیسې داسې بل شوی اور نه یوازې د افغانستان زمکه او د هغې خاورې اوسېدونکې وراته پراته کړل بلکې « په خصوصي توگه د کوزې پښتونخوا اوسېدونکو ته یې هم تاو را رسېدلی دی . د دغه بارودي تاو له امله د کوزې پښتونخوا شاعرانو ، ادیبانو او نورو لیکوالو هومره څه ډېر لیکل کړي دي ، څومره چې د برې پښتونخوا (افغانستان) لیکوالو کړي دي ، بلکې اوس خو د افغانستان د جنگ په سبب په پښتو شاعرۍ کې څه نوي استعماري او علامتي لفظونه څه داسې رنگ شامل شوو چې اوس د مثل او مثال په توگه پېش کېدای شي او دا ځکه چې پښتون که څه هم د اتفاق رسۍ پرېښې ده ، ولې په ذهني توگه باندې د بل پښتون په غم خفه کېږي او په درد یې خوږېږي . »

د پورتنۍ را اخیستنې نه جوتېږي چې پښتو جلا وطنې شاعرۍ چې څومره د خپل هېواد په

یادونو کې څورېږي ، هومره یې د کوزې پښتونخوا د شاعرانو او لیکوالو پام هم دې ته را وگزاوه چې، له دوی سره د پښتنو د لوی کور (افغانستان) غم په گډه وگالي او د سیمه ییزو توپیرونو کرښه پرېږدي او د ستر پښتون لوی افغان فخر افغان د لارې د ملتیا څخه خوند واخلي . په هر حال، مونږ په جلا وطنۍ کې پر شعر د جلا وطنۍ د مینې ماتولو خبره کوو ، کریمه رسولي په څه ساده الفاظو کې زمونږ سره خبره سپینوي:

گله سبا له مې کېږدۍ ته بوزه
ماته کېږدۍ د خپل وطن یادېږي
(زخمي شونډې ۳ مخ)

لوی استاد علامه اکاډمیسین پوهاند عبدالشکور رشاد، د یوې لنډې مودې جلا وطنۍ د یوه اوږده نظم برخه جوړوي. دا نظم «ترخه حالات» نومېږي. (جرس پښتو) کراچۍ کې په ۸۱ صفحه جولای سپتمبر ۱۹۹۴ زېږدیز کې چاپ شوی دی . استاد رشاد پدې نظم کې د جلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وطنۍ د بېلابېلو اړخونو دردونه په سمه توګه انځور کړي دي

دلته زه غواړم د دغه اوږده نظم څخه یوازې یوه نمونه ګرانو لوستونکو ته وړاندې کړم چې، ښه خبره به یې دا وي چې، د اروا ښاد استاد رشاد یاد به هم پکې تازه شي:

آ تر ملک بهر افغانه! زمونږ حالات خورا ترخه دي
ځیګر سوزه مو بیان دی، زړه ریبونکی مو خواله دي
مرور دی پسرلی د افغانانو له وطنه
اړولي پدې ملک کې خزانونو لا درانه دي

دلته استاد رشاد د افغانستان د بدې ورځې د یادولو تر څنګ ملا شاهي یاده کړېده او ملا شاهي یې د افغانانو د نفاق او د ودې د هر څه د تباهۍ عامل بللی دی.

جلا وطنه شاعري، د افغانانو د ژبې په توګه د زړه سواندو افغانانو د درد او تورې په توګه تر ډېره حده خپل رسالت او مسوولیت سرته ورساوه

او لا اوس هم پښتو شاعري د هېواد نه د باندې په ډېره مینه. جرئت او صداقت سره هېوادنی او ملي مسئوولیتونه ستایي او سرته یې رسوي. که ژوند یې مجبوریت په جلا وطنۍ وسپاره. خو له مرګه وروسته هم خپل وطن. خپلې خاورې او خپل ټاټوبي ته لېواله دی:

یو مې سوال ځواب د قبر په پښتو کې
یو لحد په قندهار در څخه غواړم
چې یوازې جهاني درځي درشل ته
د سکروټو په سر لار در څخه غواړم

د پښتو ژبې ښه شاعر مرحوم اسحق ننګیال چې کابل کې مېشت و. عبدالباري جهاني ته یو لیک لیکلی دی چې. ځواب کې یې جهاني صاحب یو اوږد نظم لیکلی دی. زه غواړم تاسو ته د دې نظم ځینې بېلګې وړاندې کړم چې. دا خبره پوره جوته کوي چې. جلا وطنه شاعري کې جلا وطني په کومو الفاظو تصویر شوې ده:

ماته مه وایه چې سوځي لوړې ځوکې
ماته مه وایه چې شاړې یې درې دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماته مه ښیه د بورې مورکۍ اوښکې
ماته مه وایه چې تشې یې حجرې دي
ماته مه وایه چې چیغې زندانې شوې
او لا اوښکو ته لوېدلې زولنې دي
د تیارې د ښامار ژامې لا خرپېږي
لېونتوب ته په کمین کې جبخانې دي

. . . .

ماته مه ژاړه له تورو تورو ورځو
ماته مه وایه چې سپینې د چا شپې دي
زه پوهېږم چې وطن وطن شهید دی
ماته مه وایه چې ډکې هدیرې دي

. . .

(پایکوب، عبدالباري جهاني)

پښتو شاعري کې جلا وطني د دې سبب هم شوه، چې پښتو شعر د هېواد د باندې هم ومنل شو او پر ډېرو ژبو و ژباړل شو. د دنیا خلکو هم دا ومنله لکه چې د اسیا یو نامتو عالم او سیاستمدار د خپل هېواد «هند» په یوه ادبي غونډه کې یو وخت وویل چې: شاعري د

ختیځوالو یو غوره صفت دی. (زخمي شونډې، ۱ مخ) او بل دا چې پښتو جلاوطنه شاعري هماغه د خپلې شروع نه د کوزې پښتونخوا شاعري ته ورګډه شوه او یو د بل نه یې رنګ او خوند واخیست:

که حالاتو مې رباب له غېږې واخیست
خو نغمو ته یې کاروان راته راکړی
(اجمل اند، ځپو کې انځورونه)

رښتیا هم پیرمحمد کاروان په جلا وطنۍ کې د پښتو شاعرۍ د سر سړی دی. (چنار خبرې کوي) د پیرمحمد کاروان هغه شعري غونډ دی چې د جلا وطنې شاعرۍ داسې ببلګې پکې را ټولې شوې دي چې، په هر لحاظ ورته د غوره شاعري نمونه ویلی شو.

غوځ یې کړ تابوت یې کړ ستا نوم به مې لیکه پرې
ستا په نامه خاورو ته چنار راسره ځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا همدا مجموعه ، چنار خبرې کوي کې :

سپین لباس د فرشتو ابلیس اغوستی
جاهلان وایي وارث د پېغمبر دی

همدارنګه د ښاغلي کاروان په سل ها وو دغسې نمونې په جلا وطنه پښتو شاعرۍ کې پرتې دي ، چې دلته یې د ځای کولو ځای تنګ دی .

استاد نجیب منلی د قلم مجلس (لومړۍ ګڼه ۱۳۸۵ . په دویم مخ کې) په (پښتو ادبیاتو کې د جلا وطنه لیکوال ونډه) تر سلیک لاندې لیکي :

((د ټولو جلا وطنو په څېر جلا وطنه لیکوال هم د تضادونو په یوه پېچلي حال کې را ګیر دی . چې په هر ډول چې وي ، هم په خپل شخصي ژوند او هم په خپلو ادبي هستونو کې به ورسره ګوزاره کوي . هم د زمان له مخې او هم د احساس له مخې لومړی تضاد د خاورې تضاد دی . له یوې خوا د هجرت وطن له اصلي وطنه ډېر توپیر لري .

منظرې ، انسانان او د ژوند لارې هر څه په بل ډول وي حتی له هغه څه نه هم بد وي چې سړی یې له جلا وطنۍ وړاندې تصور کوي .

دوهم تضاد د هویت تضاد دی ، هغه انځور چې سړی یې د ځان په هکله لري ، د جلا وطنۍ په شرایطو کې د هغه څه په بنسټ خورا تت او بې رونقه وي چې په خپل وطن کې یې سړی فکر کولی شي ، په یو ځای کې ځان پردی او حتی سرباری ګڼل د زغم وړ خبره نه ده . ډېر ځله بیا د پرستیژ له لاسه ورکول ، دغه د کمي احساس نور هم له زغمه وباسي . . .))

جلا وطني زمونږ داسې شاعران په مخه کړه چې لدې د مخه هم د شمار خلک وو او ښه نوم او شهرت یې درلود خو داسې شاعران هم پکې را لوی شول چې ، ټوله شاعري یې د جلا وطنې سره رنګ واخیست او په پردي وطن کې یې شعر ته مخه کړه . شه شاعر ترې جوړ شو داسې شاعر چې تر هر څه یې د مخه په خپل شعر کې د خپل هېواد یادونو ته ځای ورکړ او د خپلې خاورې او اولس

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه یې تازه وساتل . ته به وایې فطرت هغه ته د خپل هېواد مینه او محبت وربښلی . جلا وطنه شاعر خپله بې وسي داسې په خوږه ژبه وایي :

وخت سره چې جنګ کړو خو بې وسه یو
ډېر یې که په تنګ کړو خو بې وسه یو
څرنګ به مو هېر شي هغه ګل وطن
اوس چې ورنه څنګ کړو خو بې وسه یو
مونږه مسافرو سیوری و نه موند
لاندې سر نه سنګ کړو خو بې وسه یو

(ډېوې په باد سپارمه . سید فخر الدین هاشمي . کراچی)

جلا وطنه پښتو شاعرۍ کې د ازاد شعر برخه هم ډېره شتمنه ده او که ووایو د پښتو ازاد شعر غوره شاعري د پښتو په جلا وطنه شاعرۍ کې موندلی شو . بې ځایه نه ده . لاندې د یوه جلا وطني ازاد شعر نمونه د وحدت ورځپاڼې پېښور ۲ سپتمبر ۱۹۹۵ څخه را واخلو :

د زهرو پیالې
تا چې در پاکې کړې غمژنې شرمناکې اوښکې
د خپل پړوني د سر تا په پیڅو
زما په سترګو کې اغزی اغزی
د مجبوریت د یو لیدو پسرلی
د دې دنیا په زهرجن بازار کې
چا بت خانه او چا کعبه جوړه کړه
ما مې د زړه په نړېدلي کور کې یو ځل د مینې تاج محل پرانستو

او یا هم :

زه چې د شپې ستا د لیدو په تمه
د خوب او خیال تورونه وغورځوم
زه چې سوالګرې سجدې ولمبوم
نو د سوالونو ځنځیر و شرنګوم

(د سباوون په تمه . ۲۱ مخ . عبدالباري جهاني . ویرجینیا - امریکا)

که د پښتو ژبې جلا وطني شعر په اړه لکه څنګه چې ښایي هغسې څېړنه او پاملرنه وشي . پښتون شاعر چې څومره جلاوطنۍ کې د خپل ادب په اړه هڅې او هاند کړی دی . د هېواد د ننه یې هم تصور کول خورا مشکل دی . دومره شعري

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظرې ، انسانان او د ژوند لارې هر څه په بل ډول وي حتی له هغه څه نه هم بد وي چې سړی یې له جلا وطنۍ وړاندې تصور کوي .

دوهم تضاد د هویت تضاد دی ، هغه انځور چې سړی یې د ځان په هکله لري ، د جلا وطنۍ په شرایطو کې د هغه څه په بنسټ خورا تت او بې رونقه وي چې په خپل وطن کې یې سړی فکر کولی شي . په یو ځای کې ځان پردی او حتی سرباری ګڼل د زغم وړ خبره نه ده . ډېر ځله بیا د پرستیژ له لاسه ورکول ، دغه د کمې احساس نور هم له زغمه وباسي . . . »

جلا وطني زمونږ داسې شاعران په مخه کړه چې لدې د مخه هم د شمار خلک وو او ښه نوم او شهرت یې درلود خو داسې شاعران هم پکې را لوی شول چې، ټوله شاعري یې د جلا وطنې سره رنګ واخیست او په پردي وطن کې یې شعر ته مخه کړه . شه شاعر ترې جوړ شو داسې شاعر چې تر هر څه یې د مخه په خپل شعر کې د خپل هېواد یادونو ته ځای ورکړ او د خپلې خاورې او اولس

یادونه یې تازه وساتل . ته به وایې فطرت هغه ته د خپل هېواد مینه او محبت وربښلی . جلا وطنه شاعر خپله بې وسي داسې په خوږه ژبه وایي :

وخت سره چې جنګ کړو خو بې وسه یو
ډېر یې که په تنګ کړو خو بې وسه یو
څرنګ به مو هېر شي هغه ګل وطن
اوس چې ورنه څنګ کړو خو بې وسه یو
مونږه مسافرو سیوری و نه موند
لاندې سر نه سنګ کړو خو بې وسه یو

«ډېوې په باد سپارمه . سید فخر الدین هاشمي . کراچۍ »

جلا وطنه پښتو شاعرۍ کې د ازاد شعر برخه هم ډېره شتمنه ده او که ووایو د پښتو ازاد شعر غوره شاعري د پښتو په جلا وطنه شاعرۍ کې موندلی شو . بې ځایه نه ده . لاندې د یوه جلا وطني ازاد شعر نمونه د وحدت ورځپاڼې پېښور ۲ سپټمبر **۱۹۹۵** ګڼه را واخلو :

د زهرو پیالې

تا چې در پاکې کړې غمژنې شرمناکې اوښکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپل پړوني د سر تا په پيڅو
زما په سترګو کې اغزی اغزی
د مجبوريت د يو ليدو پسرلی
د دې دنيا په زهرجن بازار کې
چا بت خانه او چا کعبه جوړه کړه
ما مې د زړه په نړېدلي کور کې يو ځل د مينې تاج
محل پرانستو

او يا هم:

زه چې د شپې ستا د ليدو په تمه
د خوب او خيال تورونه وغوړوم
زه چې سوالګرې سجدې ولمبوم
نو د سوالونو ځنځير و شرنګوم

(د سباوون په تمه. ۲۱ مخ. عبدالباري جهاني. ويرجينيا - امريکا)

که د پښتو ژبې جلا وطني شعر په اړه لکه څنګه چې ښايي هغسې څېړنه او پاملرنه وشي. پښتون شاعر چې څومره جلاوطنۍ کې د خپل ادب په اړه هڅې او هاند کړی دی. د هېواد د ننه بې هم تصور کول خورا مشکل دی. دومره شعري

مجموعې چې د نړۍ په بېلابېلو ملکونو کې په پښتو ژبه چاپې شوې دي او يا نورو الکترونيکي ميډيا وو په واسطه نشرې شوې دي. دلته يوازې د نوم اخيستلو حوصله او ځای نه پيدا کېږي چې پر دې کوچني اثر کې يې ذکر وشي.

د افغانستان د ليکوالو (قلم ټولنه) د ۱۳۸۵ لمريز کال د دوبي د ګڼې په ۱۲۷ مخ کې ليکلي دي. ښاغلی سليمان لايق د پښتو او دري ژبو پياوړی شعري استعداد د هېواد لايق عنصر او لوی عالِم دی. هغه د جلا وطني په کلونو کې پر نور شعري ادبي کار او فعاليت سربېره «پښتون په پښتو لنډيو کې» په نامه په (۸۰۰۰۰) لنډيو باندې علمي څېړنه او ريسرچ کړی دی.

لدې معلومېږي چې که جلا وطنۍ. د پښتون شاعر ژوند ته بې شمېره زيانونه ورسول. ولې د دې سره سره پښتو ادب ته برياوې هم په برخه شوې او د پښتو ادب غنا ته يې نورد هم ګټه ور په برخه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو شاعري په داسې حالاتو کې جلاوطنه شوه چې د دنیا په سیاسي نقشه کې د نه منلو بدلونونه راغلل . پخوانی شوري اتحاد تجزیه شو او په افغانستان کې کورنۍ جګړه پیل شوه . د پښتو شاعري لویه قافله د خپل هېواد نه د وتلو په تکل کې شوه او په ټوله نړۍ کې تیت شول . پدې قافله کې دوه ډوله شاعرۍ ځان وښوده . لومړنۍ هغه شاعري چې جلا وطني کې زېږېدلې ده او هلته یې وده کړې وه . د دغې شاعرۍ تصویر او الهام نه په ښکاره ځرګندېږي چې د خپل ټاټوبي نه د باندې ویل شوېده . داسې مفاهیم پکې را ټول شوي دي چې یوازې خپل هېواد نوم یې اورېدلی . او لیدلی یې نه دی او لا تر اوسه هم دې ته زړه نه نیسي چې خپل ټاټوبي ته ستون شي او که نه :

د کاڼو سرود

زما د رنګ کلي تروه ټنډه کې
د مازیګر د شغلو رنګ تری تم
او د سبا زرینې وړانګې یې

زیارت نه کوي
د کلیوالو په ډبرینو زړونو
لا د پردي وطن
اسرې پرتې دي .
او زما د یار په بې دیدنه ګودر
نه د منګي نه د بنګړو شته اثر
ماته ښکالو ښکالو د کاڼو سرود

دغه پښتو شاعري چې زموږ هېواد ته را درومي . شاعر یې په پردي وطن کې لوی شوی او د خپل هېواد نوم او برم یې زړه کې ساتلی دی او د هر ډول سیاسي فشارونو سره سره یې خپل معنویات او ملي ارزښتونه په درناوي یاد کړي دي او هغه یې ستایلي دي . په پردي وطن کې ځان بې قدره بولي او د خپل هېواد او هلته د ستنېدو یادونه یې په زړه ورېږي :

د یوه شعر دوه بیته :

سوداګره! دې کوڅه کې دې نور څه دي
چې نکریځې په لاسو شولې بې قدره
اې د مینې د محفل جانانه څو ترې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ساقي او بیا پیالې شولې بې قدره
(۲۷-۱۲-۱۳۸۱ لمریز ، وحدت ورځپاڼه ، پېښور)

د پښتو جلا وطنه شاعري په ټولګه کې داسې شاعري هم موندل کېږي چې، جلاوطنه پښتون له جلا وطنۍ د مخه څه ندي لیکلي او نه یې شاعري کړېده ، خو چې د جلا وطنۍ په تورو شپو کې راګیر شو نو شاعري ته یې مخه کړېده . داسې شاعران نه یوازې په افغانستان کې بلکې د دنیا په ډېرو برخو کې تر سترګو کېږي او د دوی شاعري د لوستونکو پام هم ځانته اړولی دی

د دغو شاعرانو شناخت او هویت هم تر اوسه په پردیو وطنو کې بند پاتې دي او په دې اړه لرې چې، زمونږ ادبي خوځښت هغوی را وسپړي او د هغوی د شاعرۍ په باب اوږده څېړنه په کار ده . راځئ د داسې شاعرۍ د ازاد شعر وروستی برخه را نقل کړو :

ویر

. . . .

هم مو ایرې کړې هم مو رنګ وطنه
چېرته چې او سپنه لړ ښنه واخلي
هغوی دې ټول چېرته جذبه واخلي
زما سرکښې خاورې
زما جنت وطنه
څه بد قسمته شولې
څه بد نصیبه شولې
دغه په خنګه لېونو واوښتې
په کرغېړنو تورو شپو واوښتې
(۱۹۹۳-د اګست څلورمه ، کراچی- پاکستان ، ډېوې په باد سپارمه)

دوهمه هغه شاعري ده چې شاعر یې د خپل وطن له د تګ نه د مخه د خپل هېواد د ننه ښه شهرت درلود او یا په بله ژبه یو شاعر د خپلې شاعرۍ سره جلا وطنه شو . دلته شاعر اوس د نوي چاپېریال د ستونزو سره لاس او ګرېوان دی . لومړی خو څنګه وکولی شي د خپل وطن په څېر هلته ژوند وکړي . ځکه هلته هر څه له یوې مخې

بایلل شوي دي ، یوازې د یوې ګولۍ ډوډۍ پیدا کولو هڅه ده ، نوَر نو داسې شپې تېرول دي ، چې سهار او بېګاه دا سوچ کول دي چې یا لیرې نړۍ ته لاړ شي او یا بېرته خپل وطن ته د تګ لاره و مومي ، د همسایه ملکونو ژوند تېرول ورته ډېر ستونزمن برېښي او په هېڅ ډول ورته د منلو وړ نه دي .

پدغو شاعرانو او لیکوالو کې اکاډمیسین سلیمان لایق ، محمدنبي صلاحي ، زلمی هېوادمل ،مجاور احمد زیار ، رحیم الهام ، پیرمحمد کاروان ، محمدالله رازق ، شفیع الله بابرزی ، عصمت قانع ، سید فخرالدین هاشمي، عبدالهادي هادي ، اسمعیل یون ، شهسوار سنګروال ، عبدالباري جهاني ، ، استاد شپون ، باقي بریال ، طارق رشاد او نور شامل دي . چې دلته به ې ذکر کول د لیکنې په موضوع ور ډېر برېږي ، نو ځکه دا بس دی چې پر مثال بې تکیه او قناعت وکړو .

دغو شاعرانو ته د جلاوطنۍ تصویر که نوی هم و، خو لا د مخه څه نا څه پدې پوهېدل چې شاید داسې حالات راشي د پښتو ادبیاتو تاریخ چې مرحوم روهي صاحب لیکلی دی ، پدې اثر کې د زرین انځور هغه شعر چې د «مخه ښه» په نوم لیکل شویدی او چاپ شوی که ګران لوستونکي بې ولولي نو ترې په اسانۍ سره دا پته لګېدلی شي چې پښتو شعر لا د مخه د جلا وطنۍ تریخ خوب لیدلی و .

هماغسې وشوه پښتو شعر چې خپل هېواد کې بې د پرمختګ ډېر پړاوونه وهلي و ، جلا وطنه شو . دغه ډله شاعرانو نه تنها پښتو شعر پرې نښود ، بلکې په خورا ښکلي انداز سره بې تولې نړۍ ته ور وپېژاند او دلته بې زموږ د هېواد فرهنګي غنا ته لا ډېر څه ورکړل . هغه شعر چې جلا وطنۍ کې ویل شوی دی د پیل رنګ او خوند یا په بله ژبه د جلا تصویر او الهام په لرلو سره د لوستونکو پام ځانته را اړولی شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مونږ د پښتو معاصرې شاعرۍ په اړه څه ویل یا لیکل غواړو نو دا خبره به ورسره ضروري وي چې جلا وطنه پښتو شاعري به یې تر ټولو ستره برخه وي او که داسې نه وي نو دا هر څه به نیمګړي وي.

یوه بله د یادولو وړ خبره داده چې کله پښتو شاعري د پاکستان خاورې ته سر ور دننه کړ ، نو هلته د ډیورنډ د کرښې په دوو خواوو کې سره بېل شاعران په یو ځای سره کښېناستل او ډېر څه یې چې پخوا تر دې نه و ویلي ، ویې ویل او د لر او بر پښتون د شاعرۍ منزل یو شو او په ډېره مینه یې د یو بل کلام او ذهني تصویر ته زړه ونیو او یو له بله یې ډېر څه زده کړل او د ډیورنډ په کرښه جلا والی ورته په ریښتونيٍ توګه تپل شوی کار برېښېده .

پښتو ادب او په ځانګړې توګه پښتو شاعري د افغانستان د جګړې په اور کې د ډیورنډ کرښې دواړو خواوو ته داسې سره ورته ریښې وغزولې چې اوس یې د ژبې ، کلتور او الهام له مخې سره

ښېلول په هر صورت مشکل او ستونزمن برېښي او د دې نه علاوه بریاوې او ګټې یې دا شوې چې یو د بل درد او غم یې شریک شو او یو ګډ اواز ته ورته شو چې ارمان او مقصدیت یې یو شو او په ګډه سره د پښتو شعر د سوچه توب او بریاوو په لور هڅې شروع شوې او ډېر څه یې لاسته راوړل او توپیر او سرحد پکې خپل ارزښت له لاسه ورکړه . هر څه د دې لپاره شول چې چېرې او څنګه داسې شعر وویل شي چې د معنی ، مقصد او ښکلا له مخې په رښتینې معنی شعر وبلل شي او د شعر بېلابېلو ډولونو ته وده ورکړي ډېر څه پکې د ګډو هڅو له مخې داسې ومنل شول چې پخوا د منلو هډو تصور هم نه کېده . دلته د مجاوراحمد زیار یو ازاد شعر را نقلوو :

نا ښېونکې ګناه
نوره ښکالو
ستا د راتلو
له ذهنه وتې ده
د هغې خاورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې سجده ځای
زما د مینې وتل
ماته سپېدې
سباوون
مه یادوه ......

(زما نړۍ، م. ۱ زیار،
پېښور، ۳/۷/۹۴ ز)

له پورتني ازاد شعر نه جوتېږي چې استاد زیار هڅه کړې ده تر څو سوچه پښتو او بیا ازاد شعر هم د کوزې پښتونخوا لمنو ته له ځانه سره یوسي . هغه هلته د اوسېدو پر مهال د پښتونخوا ښلاښیلې سیمې ولیدې او حتی د پښتو ژبې د لیکوالو او شاعرانو حجرو او دېرو ته یې ځان ورساوه او ډېر څه یې له هغوی سره شریک کړل .

د جلا وطنه شاعری غوره څېرې
استاد سعدالدین شپون ، عبدالباري جهاني، محمدنبي صلاحي ، شفیع الله بابرزی ، سید فخرالدین هاشمي، پیرمحمد کاروان ، محمدالله رازق ، زرین انځور ، عصمت قانع ، تاج محمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاري . استاد روهي . مجاوراحمد زیار . غلام محمد کاموال . غلام محی الدین زرمل وال . مرحوم اسحق ننگیال . پروین فیض زاده ملال . عبدالهادي هادي او نور ... هغه نومونه دي . چې نه یوازې د هېواد د ننه بلکې د هېواد د باندې یې هم داسې څه له ځانه پرېښي، چې پښتو شعر او پښتون ولس باید پرې وویاړي

دلته به له (عینکي اوښ) نه چې د استاد محمدنبي صلاحي طنزیه ناول دی او په جلا وطنۍ کې لیکل شوی او د پښتونخوا په هرېپور کې چاپ شوی دی . د (یاغي هوس) په نامه د آزاد شعر یوه ډېره ښکلې نمونه تاسو درنو لوستونکو ته وړاندې کړو :

یاغي هوس
ستا د جفا لښکرو
زما د وفا پر کلي
د بېلتون ډزې وکړې
ما د یاغي هوس
په شنو اسوېلو

زموږ د پښتو ژبې په ادبي تاریخ کې ژوندي پاتې وي او زموږ فرهنګ او ادب به پر دوی ویاړي

دوی د پښتو شعر په ګلبڼ کې د پښتو داسې خدمت کړی ده لکه چې مجروح . رښتین او الفت صاحب دغې ژبې لپاره کړی و .

که دغه خدمت او چوپړ د حالاتو په تناسب وڅېړل شي نو معلومه به شي چې حتی د تېرو په پرتله په درېو لسیزو کې چې وطن کې د جګړې اور بلېده هم لا ډېر او د یادولو څه شوی دی . که چېرې . د دغې شاعرۍ بهیر په خیر سره مطالعه او له سره وڅېړل شي . نو ډېر څه موندلو او را سپړلو ګنجایش پکې شته او ډېرې ملي شتمنۍ پکې موندلی شوی .

د دغې شاعرۍ لمن ډېره پراخه ده او پدې ګلبڼ کې ډېر څه موندلی شوی چې د نړۍ د معاصر شعر سره په پوره ډاډ سره پرتله کېدای شي که د بر صغیر او یا د نړۍ د هغه شعر ببلګې چې د جګړې له اور څخه ژوندۍ را وتې دي . د

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو جلا وطنه شاعرۍ کې تصوير

پښتو جلا وطنه شعر د درېو لسيزو په درشل کې يوازې تر وزن او قافيو پورې بند پاتې نه شو ، بلکې د يوه داسې شعر نماينده او سرخېل شو چې نړۍ د يوه شعر په نامه وپېژانده . کره کتونکو او قلم کارانو ته د قبول وړ وګرځېد . که د حمزه شينواري او خاطر اپريدي غزل د خيبر دره ښکلې ساتلې وه . نو کاروان د برې پښتونخوا نه داسې غزل له خانه سره ورور چې هماغه شکل او خوند يې څو خله زيات کړو

په جلا وطنه پښتو شاعرۍ کې تصوير داسې ځای نيولی دی چې نه يوازې جلا وطني پکې انځور شوې ده . بلکې د پښتو شعر ټول مقصدي اړخونه پکې رانغښتي دي . موږ لکه چې مخکې د څو څېرو نمونه ذکر کړل . دا يوازې د همدې پانې تر بريده دي . بلکې پدې شاعرۍ کې دومره لوی کاروان بايد ذکر شي چې دلته يې د يادولو او ليکلو تر حده د دې اثر حوصله مندي او ګنجايش نشي منلی .

په جلا وطنه پښتو شعر کې پخواني (انقلابي ، او (جهادي) تصويرونه هم له سره په يوه افغاني او يوه ملي تصوير واوښتل او د پښتو شعر ته يې د شعريت روح ور وبانښه او غزل له سره د پښتو شاعرۍ د ناوې سينګار وګرځېده .

ما کوز ورته لېمه کړه زما سره نه ټېټېده
شايد چې په الفت کې هم افغان پاتې کېدم

جلا وطنه پښتو شاعري د تصوير له مخې د بل هر وخت د پښتو شاعرۍ بډايه برخه بللی شو .

پدې برخه کې که جلا وطنې د يوه تصوير په توګه وه او که د شعريت په توګه دواړه څه داسې برخې دي چې سره بېلول يې د شاعر سليقې ته زيان رسول دي او نه بايد چې سره بېل شي . پدغه شاعرۍ کې تصوير ته داسې ځای ورکړل شوی دی ، چې د ژوند د بېلا بېلو اړخونو د ترجمان په سترګه ورته کتلی شو . د ژوند داسې اړخونو سره لګوي چې د معاصرې شاعرۍ د يوه معياري شعر سره ښايي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل تصویر له مخې د خپلې ښکلا او الهام له مخې ځان د ولس زړونو ته ورسوي نو بیا تر ډېره وخته په زړونو کې پاتېږي او تر پېړیو پېړیو مرګ نلري ، ځکه چې هغه د هر ذوق ، سلیقې او غوښتنې سره برابر خېژي .

که د پیرمحمد کاروان شاعري (چنار خبرې کوي) په غور سره ولوستله شي نو د ښې او غوره شاعرۍ ښېلګې پکې له ورایه بریښي ، داسې تصویرونه یې وړاندې کړي دي چې له حمزه بابا وروسته سخته ده د بل شاعر په شاعرۍ کې تر سترګو شي ، ځکه نوموړي شاعر په خپل ټول توان سره د شعر د ښکلا اصل په پام کې نیولی دی او یا په لنډ ډول پښتو شعر ته یې پام اړولی تر څو د دې شعر لمن پراخه او په عین حال کې قدم په قدم ښکلی شي .

په شعر کې ښکلا د الهام او تصویر سره نږدې اړیکې لري او یو ښه شعر د شعار او کلیشه یې نظمونو نه راښېلوي ، هغه کلیشه یې شعرونه او نظمونه نه یې را ښېلوی چې ، حتی یو ځل په

لوستلو هم نه ارزي او که چېرې یو ځل ولوستل شي د قضاوت او کره کتنې له مخې تر بیا لوستلو به پاتې نشي .

لنډه دا چې په پښتو شاعرۍ کې چې څومره د تصویر خبره ده ډېر بډایه بریښي او د دې بډایې ډېره برخه په جلا وطنه پښتو شاعرې پورې اړه لري .

که پښتو جلا وطنه شاعري د کره کتنې په تول وتلله شي او په راتلونکو کې دغه باب ته پاملرنه وشي ، تحقیق او څېړنه غواړي داسې څېړنه چې د دې توان ولري چې هغه ارزیابي او تدقیق کړي نو کره کتونکي به ډېر څه تر لاسه کړي او داسې تصویرونه به پکې ومومي چې تر ننه به یې نه وي موندلي او د غوره شاعري مثالونه به پکې ومومندل شي .

داسې ښېلګې به پکې ومومندل شي چې د ټولې نړۍ په مخ د ادبیاتو په تېره شاعرۍ سره به سر ولګوي او په نورو ژبو به و ژباړل شي ، همدا اوس هم په ټوله نړۍ کې پښتو شاعري خپله لمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراخوي له پېښوره تر اروپا او امريکا ورسېده او په ټوله نړۍ کې لوستونکي لري او کله چې بېرته خپل هېواد ته را رسي دلته په ادبي او فرهنګي ټولنو کې د قبلېدو وړ وي.

دا ځکه چې شعري ښکلا لري، الهام او تصوير د يوه منظم چوکاټ له مخې سره يو ځای شوي دي چې د هر زړه او سليقې سره سرخوري، تکراري او کليشه يي مطالبو ته شا اړول شوېده، نو ځکه د لوستونکو د پام وړ ګرزي.

که پخوا پښتو شاعري د کوزې او برې پښتونخوا پورې تړلې پاتې وه، نن د ټولې نړۍ په ادبي محفلونو کې ځای لري. که په سمه توګه وژباړله شي، لرې نه ده زمونږ ډېر پښتو شاعران به د نړۍ د ګوتو په شمار شاعرانو په ډله کې ځای ونيسي او حتی که زمونږ د شل دېرش کلونو جګړې او ويرانيو سم تصويرونه وړاندې کړي. د نړۍ د مثالي او غوره شعر په سر کې ځای نيولی شي که مونږ د پښتو جلا وطنه شاعري ډېر ځوان شعر هم له نظره تېر کړو داسې تصوير پکې

موندلی شو چې د ويلو او بيا بيا ويلو باندې ارزي. دلته د موضوع په اړه تصويري کلام او ژبني تصوير په اړه د عبدالغفور لېوال څېړنيز مطلب ته را ګرزو.

تصويري کلام، هغه دی چې غرض ور څخه د يوه شي، فکر يا پېښې تصويرول وي او بالاخره ذهن ته رسول وي.

ژبنی تصوير، د مفاهيمو هغه مجموعه ده چې د ژبې په وسيله شی يا فکر يا يوه پېښه تصوير کړي (مجموعه مقالات اولين جشنواره ادبيات معاصر افغانستان، انجمن قلم، صفحات ۴۲-۴۳)

دلته د مرحوم ننګيال د جلاوطنۍ هغه شعر هم را اخيستل شوی دی چې يو دوراني تصوير وړاندې کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېديا
سپېره بېديا ده پکې پل د بنيادم نشته
يو څو پېريان دي له پرديو غرو راغلي
بربنډ پړي ناڅي ناڅي

. . .

پر خواره خوب پرېوځي

. . .

د زهرو ونه ده ولاړه
پر ښېزو ادې يې سيوری کړی
ښېزو د زهرو پرګی خوري هر ګړی، ورځينې حمل
اخلي
د ورځې د برش څلوېښت بچيان زېږوي
د ورځې د برش څلوېښت ځوانان شي بيا قتلېږي
خو ښېزو ادې پرګي خوري
او لګيا ده هر ورځ نوي بچيان زېږوي
پېريان ګډېږي
د ښېزو ادې په وير او په خواريو خاندې
چې شپه تياره شي

پر خواره خوب پرېوځي
سپېره بېديا ده پکې پل د بنيادم نشته
(اسحاق ننګيال)

د تصوير غنا د غزل په پرتله په ازاد شعر کې پريمانه تر سترګو کېږي . پدې اړه د پوهاند دوکتور مجاوراحمد زيار «زما نړۍ» جلاوطنه مجموعه بيا را اخلو په (۸۱) مخ کې :

ستا يون
ستا ګورو ګورو
تورو تورو زلفو
د سپين سبا د غوړېدو په هيله
زما د اوښکو د څڅواکو
ترنم انځوره
د يوې بې ساري تورې شپې
په زړه کې
هغه وخت لاړ
د زمانې له ياده
چې د برخليک سترګې مې
وې د سپېڅلې پاکې مينې

برم ته

لکه سپېڅلې د سباوون هنداري
اوس له یا نه سره ستا
زه وینو وینو شېبو
لکه نیمزاله تته وړمه
کړمه د بډو په کوهي کې بندي

(پېښور ۱۴/۱۱/۹۴)

پښتو جلا وطنه شاعري د ډېرو شاعرانو تر ذهن او ګوتو ورسېده غواړم دلته د یوه داسې شاعر د شعر یادونه هم وکړم چې د دیني علومو طالب او ژوند او زده کړه یې په پېښور کې کړېده . د دغه شاعر خوږ غزل د دې توان لري ځان تر هر زړه ورسوي او په ډېرو زړونو کې ځای ونیسي .

د هېواد نامتو شاعر پیرمحمد کاروان د دې کتاب « د حورې طالب جان » په مقدمه کې همدغه خبره کوي او د دغه شاعرۍ د بېلابېلو اړخونو نمونې وړاندې کوي .

ما ستا له سترګو لاس نیوی کړی دی
چا ویل چې پیر ته عقیده نه لرم

یا

راځه محمد علیمه چې ترې وکړو لاس نیوی
بڼو لاندې جانان غوث الاعظم راوړی دی
او یا د دې کتاب په ۴۳ مخ کې
داسې سوالګریم چې کچکول مې هم د سرو زرو
دی
هر چاته نه یم دربدلی د سوبت لپاره (۱)

تصویر د پښتو دَ جلا وطنه شاعرۍ نه بېلېدونکې برخه ده چې پرغزل او ازاد شعر کې ځانته ځای مومي او ازاد شعر یا غزل ته ښکلا او غنا وربخښي .

۱- سوبت : طالبان هر منی دله دله کرزي او د ژمي لپاره د هر چانه پیسی اخلي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته د پښتو جلا وطنه شاعري بېشماره بېلګې موجودې دي . چې راوړل او يادول يې د دې اثر له حوصلې وتلی کار دی يو اوږد بحث . تدقيق او څېړنې ته ضرورت لري د ټولو آثارو راټولول د هغوی چاپول او بيا د تحقيق او څېړنې تر خاوندانو رسول طبيعي خبره ده . مشکل او ستونزمن کار دی چې کلونه کلونه وخت غواړي تر څو زمونږ راتلونکی نسل پدې وپوهېږي کله چې يو شاعر وطن پرېږدي د هغه د فکر او تخيل پراوونه له څنګه نازکو شېبو او حالاتو نه تېرېږي چې بايد و څېړل شي او پرې ډېر څه وليکل شي.

د جلا وطنه پښتو شاعرۍ راتلونکې

د پښتو جلا وطنه شاعرۍ راتلونکی پدې پورې اړه لري چې د افغانستان جګړه تر کومه دوام کوي او د دې جګړې پايلې به د دې وطن لپاره کومې وي . قضاوتونه ، تغييرات ، اميدونه ټول پدې پورې تړلې دي . جلا وطني به ختمه شي او که دا لړۍ دوام ولري دا هغه پوښتنې دي چې د دې خاورې هر فرهنګي او د قلم خاوند يې د ځانه سره لري. دا چې دا جګړه په سيمه ييز حالت بدله شوې او ټوله نړۍ يې ځانته را کښلې ده . د افغانستان جغرافيايي او سياسي نقشه به

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنګه وي او زمونږ طبیعي زېرمې او شتمنۍ به کله د افغانانو په لاسونو کې ولوېږي .

د افغانستان فرهنګي ارزښتونه ساتل هم پدې پورې اړه لري ، تر څو افغانان د خپلې خاورې ، خپل فرهنګ او خپلو ښېلا ښېلو ارزښتونو خاوندان شي .

نو بیا هغه وخت کېدای شي د پښتو جلا وطنه شاعري توري توري را ټول او د خپل هېواد راتلونکي نسلونو ته وړاندې شي . پدې کې له یوې خوا دغه خوره وره شاعري له ورکېدو او مړه کېدو وساتله شي او له بلې خوا هغه ارمانونه به ژوندي وساتل شي چې یو جلا وطنه شاعر له ځانه سره درلودل او د هغوی په یاد بې په ډېرو سختو شرایطو کې شاعري کړې ده .

پایله

په ټوله نړۍ کې د مهاجرینو او جلا وطنو پرتله دا ښیي چې افغانان په بې شمېره توګه جلا وطنه وو
او نن هم هماغه حال دی .

پدغو جلا وطنو کې زیات شمېر فرهنګیان ، لیکوالان او شاعران هم شامل دي . دوی دومره تیت او پرک او سره لرې پراته دي چې د هغوی په اړه څه لیکل او څېړنه تر ټولو سخت کار دی .

ما پدې کوچنۍ لیکنه کې تر وسه وسه هڅه کړېده، مشت نمونه خروار څو ښېلګې او مثالونه تاسوته وړاندې کړم .

په جلا وطنه پښتو ادب لیکنه او څېړنه وخت او شرایط غواړي، داسې ټولنو ته اړتیا ده ترڅو پدې اړه تحقیق او څېړنه وکړي . د نړۍ په ښېلابېلو برخو کې د لیکوالو او شاعرانو په معرفي او تبارز کې مرسته وکړي . د هغوی آثار

(c) ketabton.com: The Digital Library

راټول او پر یوه واحد او ځانګړي مرکز کې راټول شي . کره کتنې او تحقیق ته واچول شي. ما پدې لیکنه کې په ډېرې سختۍ سره وکولی شو . تر څو له مجلو . اخبارونو او کتابونو څخه څه داسې بېلګې راټولې کړم . ترڅو لږ تر لږه وکولی شم د جلا وطنه پښتو ادب په هکله مې یو څه لوستونکو ته وړاندې کړې وي .

که دا هر څومره کم وي . نمونه دي . خو امید لوستونکي یې په ډېر څه ومني .

مأخذونه

۱- وحدت ورځپاڼه . پېښور چاپ .
۲- زخمي شونډې .د مېرمن ملال شعري غونډ .
۳- ملا شاهي . د اکاډمیسین علامه پوهاند عبدالشکور رشاد نظم .
۴- چنار خبرې کوي . د پیرمحمد کاروان شعري غونډ .
۵- عینکي اوبښ . څېړندوی محمدنبي صلاحي پښتونخوا . هریپور .
۶- پایکوب . د عبدالباري جهاني شعري غونډ .
۷- څپو کې انځورونه . د اجمل اند شعري غونډ .
۸- قلم مجله . استاد نجیب منلی .
۹- ډېوې په باد سپارمه . سید فخرالدین هاشمي .
۱۰- د سباوون په تمه . عبدالباري جهاني.
۱۱- پښتو په پښتو لنډیو کې . سلیمان لایق .
۱۲- زما نړۍ . مجاور احمد زیار .
۱۳- سیندونه هم مري . مرحوم ننګیال .
۱۴- د حورې ظالب جان . د محمد علیم بسمل شعري غونډ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

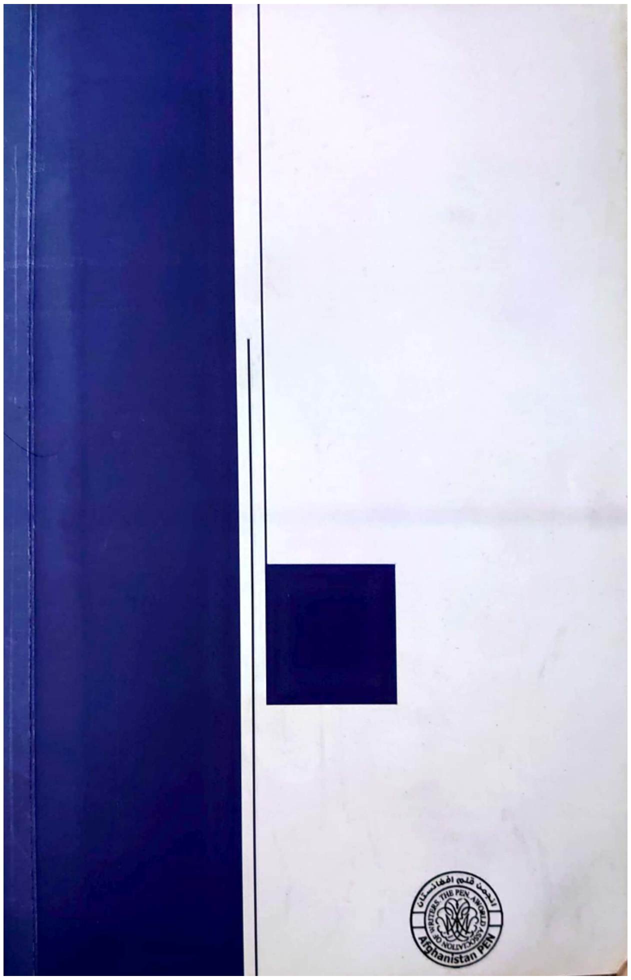

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library